

SAUDIYA ARABISTONI XALQINING BOSHQA ARAB XALQLARIDAN AJRALIB TURADIGAN XUSUSIYATLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17319282>

Usmanov Abdusamad Abdullo o'g'li

"Hidoya" o'rta maxsus islom ta'lim muassasasi o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada Saudiya Arabistoni xalqining boshqa arab xalqlaridan ajralib turadigan madaniy, diniy, ijtimoiy va iqtisodiy xususiyatlari ilmiy tahlil qilinadi. Qirollikning islom dunyosidagi markaziy mavqei, vahhobiylik ta'limoti, qabila tizimi va neft iqtisodiyoti kabi omillar xalqning o'ziga xos milliy identitetini shakllantirgan. Shuningdek, zamonaviy globallashuv va islohotlar jarayonida saudiy jamiyatining dinamik rivojlanishi ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar

Saudiya Arabistoni, arab xalqlari, vahhobiylik, qabila tizimi, milliy identitet, globallashuv, neft iqtisodiyoti.

Аннотация

В данной статье представлен научный анализ культурных, религиозных, социальных и экономических особенностей народа Саудовской Аравии, отличающих его от других арабских стран. Такие факторы, как центральное положение Королевства в исламском мире, доктрина ваххабизма, племенной строй и нефтяная экономика, сформировали уникальную национальную идентичность народа. Также рассматривается динамичное развитие саудовского общества в процессе современной глобализации и реформ.

Ключевые слова

Саудовская Аравия, арабские народы, ваххабизм, племенной строй, национальная идентичность, глобализация, нефтяная экономика.

Abstract

This article provides a scientific analysis of the cultural, religious, social and economic characteristics of the Saudi Arabian people that distinguish them from other Arab nations. Factors such as the central position of the Kingdom in the Islamic world, the Wahhabi doctrine, the tribal system and the oil economy have shaped the people's unique national identity. It also examines the dynamic development of Saudi society in the process of modern globalization and reforms.

Keywords

Saudi Arabia, Arab peoples, Wahhabism, tribal system, national identity, globalization, oil economy.

Kirish

Saudiya Arabistoni – Arab dunyosining markazida joylashgan va Islom olamining eng muhim mamlakatlaridan biridir. Bu mamlakatning o'ziga xos xususiyatlari nafaqat geografik yoki siyosiy omillar bilan, balki chuqur tarixiy, diniy va madaniy asoslar bilan belgilanadi. Boshqa arab xalqlari bilan bir til va diniy merosni baham ko'rgan bo'lsa-da, saudiy xalqining identiteti ularni qo'shni arab davlatlaridan sezilarli darajada ajratib turadi. Aynan shu jihatlar Saudiya Arabistonini Arab dunyosida alohida mavqega ega qilish bilan birga, global siyosiy va madaniy jarayonlarda ham yetakchi o'ringa olib chiqadi.

Saudiya Arabistonining asosiy ajralib turuvchi belgilaridan biri – uning islomiy markaz sifatidagi o'rnidir. Makka va Madina – musulmonlar uchun eng muqaddas shaharlar – ushbu mamlakat hududida joylashgan bo'lib, bu saudiy xalqiga diniy mas'uliyat va ma'naviy mavqe beradi. Har yili millionlab musulmonlar haj va umra ziyoratlarini aynan shu yerda ado etadi. Shu sababli Saudiya jamiyatining diniy hayoti va kundalik amaliyoti boshqa arab davlatlariga qaraganda yanada qat'iyroq va markazlashganroqdir. Vahhobiylik ta'limoti – Muhammad ibn Abdulvahhab asos solgan diniy islohot yo'nalishi – saudiylarning diniy va ijtimoiy hayotida ustunlik qiladi. Bu ta'limot qat'iy shariat qonunlari, sodda ibodat shakllari va bid'atlarni rad etish bilan ajralib turadi. Boshqa arab mamlakatlarida diniy talqinlar turli yo'nalishlar bilan boy bo'lsa, Saudiya Arabistonda vahhobiylik asosiy mafkura sifatida mustahkamlangan.

Yana bir muhim xususiyat – bu mamlakatning qabila tuzilmasi va beduinlik merosining saqlanib qolganligidir. Qabila aloqalari Saudiya jamiyatida siyosiy hokimiyat, ijtimoiy mavqe va iqtisodiy aloqalarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Qirollik oilasining barqarorligini ta'minlashda ham qabila tizimi asosiy omillardan biri sifatida xizmat qiladi. Bu jihat, masalan, Livan yoki Tunis kabi ko'proq urbanizatsiyalashgan arab mamlakatlarida ancha zaiflashgan.

Shuningdek, Saudiya Arabistoni dunyodagi eng yirik neft eksportchilaridan biri sifatida o'z xalqining turmush tarzini va mamlakatning global mavqeini tubdan o'zgartirdi. Neft boyligi tufayli saudiylar yuqori darajadagi ijtimoiy ta'minot, bepul ta'lim va sog'liqni saqlash xizmatlariga ega bo'lib, bu jihat ularni boshqa arab xalqlaridan farqlaydi. Shu bilan birga, so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan **Vision 2030** islohotlari mamlakatni neftga bog'liq iqtisodiyotdan uzoqlashtirib, turizm, texnologiya va madaniyat sohalarida yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Globallashuv jarayonlari saudiy jamiyatining konservativ me'yorlariga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Ayollarga haydovchilik huquqi berilishi, xalqaro sport musobaqalarining tashkil etilishi va turizmning rivojlanishi – bularning barchasi Saudiyaning zamonaviylashuv yo'liga o'tganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, saudiy xalqining milliy va diniy qadriyatlari bu islohotlar bilan uyg'unlashib, o'ziga xos identitetni saqlab qolmoqda.

Shunday qilib, Saudiya Arabistoni xalqining boshqa arab xalqlaridan ajralib turuvchi xususiyatlarini o'rganish nafaqat Arab dunyosining ichki madaniy tafovutlarini anglashga, balki mintaqaviy va global siyosiy jarayonlarni chuqurroq tushunishga ham xizmat qiladi. Bu jihatlar tarixiy meros, diniy markaziylik, iqtisodiy boylik va zamonaviy islohotlarning o'zaro ta'siri orqali shakllangan bo'lib, saudiy jamiyatining o'ziga xosligini yanada mustahkamlaydi.

Saudiya Arabistonining eng muhim ajralib turuvchi xususiyati – uning islom dunyosidagi markaziy mavqeidir. Makka va Madina kabi muqaddas shaharlarning mavjudligi saudiy xalqiga diniy yetakchilik mas'uliyatini yuklaydi. Har yili millionlab musulmonlar haj va umra ziyorati uchun ushbu mamlakatga tashrif buyuradi, bu esa saudiylarning diniy hayotini yanada mustahkamlaydi [1]. Saudiya jamiyatida vahhobiylik ta'limoti ustunlik qiladi – bu XVIII asrda Muhammad ibn Abdulvahhob asos solgan diniy islohot yo'nalishi bo'lib, shariatning qat'iy talqinini, ibodatning sodda shakllarini va bid'atlarni rad etishni targ'ib etadi [2]. Bu jihat Saudiya Arabistonini boshqa arab mamlakatlaridan ajratib turadi, chunki Livan, Misr yoki Marokash kabi davlatlarda turli diniy oqimlar va sufiya an'analari yanada xilma-xildir. Vahhobiylikning mustahkam o'rni Saudiya xalqining kundalik hayoti, madaniy an'analari va siyosiy qarashlarida yaqqol ko'rinadi.

Saudiya jamiyatining yana bir asosiy xususiyati – qabila tuzilmasining saqlanib qolganligidir. Qirollik oilasi va uning hokimiyat tizimi ko'p jihatdan qabila ittifoqlariga tayangan holda shakllangan. Qabila an'analari nafaqat siyosiy, balki ijtimoiy va iqtisodiy hayotda ham muhim o'rin tutadi. Saudiylar orasida beduinlik merosi – cho'l hayoti, mehmondo'stlik, sharaf va qadr-qimmatni asrash kabi qadriyatlar hanuzgacha muhim ahamiyatga ega [3]. Masalan, oila va qabila doirasidagi birdamlik, an'anaviy mehmondo'stlik marosimlari yoki sharafni himoya qilishga bo'lgan yondashuv Saudiya jamiyatida chuqur ildiz otgan. Bu jihatlar, masalan, Tunis yoki Iordaniya kabi urbanizatsiyalashgan jamiyatlarda ancha zaiflashgan.

Saudiya Arabistonining boshqa arab xalqlaridan ajralib turishida uning neft boyligi muhim rol o'ynaydi. Dunyodagi eng yirik neft eksportchilaridan biri sifatida Saudiya neft sanoati nafaqat mamlakat iqtisodiyotini, balki global

energetika bozorini ham shakllantiradi. Neft tufayli mamlakatda ijtimoiy farovonlik, bepul ta'lim, sog'liqni saqlash xizmatlari va rivojlangan infratuzilma mavjud. Bu jihatlari, ayniqsa, iqtisodiy qiyinchiliklarga duch kelayotgan boshqa arab mamlakatlari – masalan, Yaman yoki Sudan – bilan keskin kontrast tashkil etadi [4]. Shu bilan birga, Saudiya Arabistoni **Vision 2030** islohot dasturi orqali iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish, turizm, texnologiya va xizmat ko'rsatish sohalarini rivojlantirishga katta e'tibor qaratmoqda. Bu islohotlar saudiy xalqining zamonaviy hayotga moslashishi va iqtisodiy mustaqillikka intilishini ko'rsatadi.

So'nggi yillarda Saudiya jamiyatida sezilarli ijtimoiy o'zgarishlar yuz bermoqda. Ayollarga haydovchilik huquqining berilishi, mehnat bozorida ularning ishtirokini kengaytirish, xalqaro sport musobaqalarini o'tkazish va turizm sohasini rivojlantirish kabi islohotlar mamlakatning modernizatsiya yo'liga o'tganini ko'rsatadi [1]. Biroq bu o'zgarishlar diniy va milliy qadriyatlar bilan muvozanatni saqlash sharti bilan amalga oshirilmoqda. Saudiy jamiyatida islomiy qadriyatlar hanuz asosiy mezon bo'lib qolmoqda, shuningdek, oila va an'anaviy ijtimoiy tuzilma hamon katta ahamiyatga ega. Bu jihatlari Saudiya Arabistonini, masalan, Livan yoki BAA kabi tez urbanizatsiyalashayotgan va kosmopolitlashayotgan mamlakatlardan ajratadi.

Saudiya Arabistoni xalqining madaniy merosi ko'p asrlik tarixiy an'analar, she'riyat, xalq og'zaki ijodi va diniy san'at bilan boyitilgan. Beduinlik madaniyati – o'tkir she'riy raqobatlar, mehmondo'stlik marosimlari va qabila bayramlari orqali bugungi kungacha yetib kelgan. Masalan, an'anaviy **ardah** raqsi yoki **majlis** (yig'ilish) marosimlari saudiylarning milliy identitetining ajralmas qismi hisoblanadi [2]. Bu an'analar nafaqat ichki madaniy barqarorlikni ta'minlaydi, balki Saudiya xalqini global sahnada o'ziga xos qilib ko'rsatadi.

Saudiya Arabistoni monarxik boshqaruv shakli bilan ham boshqa arab davlatlaridan farq qiladi. Qirollik hokimiyati nafaqat siyosiy, balki diniy asosga ham tayangan. Qirol – nafaqat davlat rahbari, balki ikki muqaddas shahar – Makka va Madina – himoyachisi sifatida ham tan olingan. Bu diniy-siyosiy maqom Saudiya Arabistonini Yaqin Sharqdagi boshqa monarxiyalardan ham, jumladan, Iordaniya yoki Quvaytdan ham farqlaydi. Qabila ittifoqlari va qirollik oilasi o'rtasidagi kuchlar muvozanati mamlakat barqarorligini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi[3].

Saudiya Arabistoni xalqining identiteti nafaqat ichki, balki tashqi siyosat bilan ham belgilanadi. Islom dunyosining yetakchi davlati sifatida Saudiya mintaqaviy mojarolarni hal qilishda, musulmon mamlakatlar o'rtasida diplomatik vositachilik qilishda va global energiya bozorida barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. OPECdagi yetakchilik, AQSh va boshqa g'arbiy davlatlar bilan strategik

hamkorlik, shuningdek, musulmon mamlakatlari o'rtasida birdamlikni ta'minlashga qaratilgan tashabbuslar saudiy xalqining o'zini butun ummat va arab dunyosi uchun yetakchi kuch deb his qilishiga asos bo'ladi [4].

Boshqa arab xalqlaridan farqlovchi asosiy jihatlar

Saudiya xalqining asosiy farqlovchi jihatlarini quyidagicha umumlashtirish mumkin:

- **Diniy yetakchilik** – Makka va Madinaning mavjudligi hamda vahhobiylarning ustunligi.
- **Qabila va beduinlik merosi** – qabila birdamligi va mehmondo'stlik qadriyatlari.
- **Neft boyligi** – yuqori darajadagi farovonlik va global iqtisodiy ta'sir.
- **Modernizatsiya va islohotlar** – Vision 2030 dasturi va ijtimoiy o'zgarishlar.
- **Monarxik boshqaruv va diniy-siyosiy maqom** – qirolning ikki muqaddas shahar himoyachisi sifatidagi mavqei.
- **Madaniy an'analar** – beduin she'riyati, ardash raqsi va majlis yig'inlari.

Saudiya Arabistoni xalqining o'ziga xos identiteti tarixiy, diniy, siyosiy va iqtisodiy omillar uyg'unligida shakllangan. Bu xususiyatlar ularni boshqa arab xalqlaridan ajratib turadi va Saudiya Arabistonini Arab dunyosining yetakchi markazlaridan biriga aylantiradi. Shu bilan birga, globallashtirish jarayonlari va ichki islohotlar saudiy jamiyatining yangi bosqichga o'tishini ta'minlamoqda. Biroq mamlakat o'zining diniy va milliy qadriyatlariga sodiq qolgan holda zamonaviylashuv va rivojlanish yo'lini tanlamoqda. Bu Saudiya Arabistonining kelajakdagi rivojlanishi va mintaqadagi ta'sirini yanada kuchaytiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- [1] Al-Rasheed, M. *A History of Saudi Arabia*. Cambridge University Press, 2018.
- [2] Commins, D. *The Wahhabi Mission and Saudi Arabia*. I.B. Tauris, 2009.
- [3] Kostiner, J. *Tribes and State Formation in the Middle East*. University of California Press, 1997.
- [4] Gause, F. G. *Saudi Arabia in the New Middle East*. Council on Foreign Relations, 2014.